

Ortaokul Öğrencilerinin Kök Değerleri İçselleştirme Düzeylerini Belirleme Envanterinin Geliştirilmesi

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Ali ATA¹, Hasan MEYDAN²

1 Yüksek lisans öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ali.ata1@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1580-4469.

2 Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, hasanmeydan@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9093-7555.

Gönderilme Tarihi: 14.05.2022 Kabul Tarihi: 05.10.2022 DOI: 10.37669/milliegitim.1116719

Atf: “Ata, A., ve Meydan, H. (2023). Ortaokul öğrencilerinin kök değerleri içselleştirme düzeylerini belirleme envanterinin geliştirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 52 (239), 2179-2202. DOI: 10.37669/milliegitim.1116719”

Öz

Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kök değerlerin ortaokul öğrencileri tarafından ahlaki kişiliği oluşturan temel bileşenler bağlamında (ahlaki duyarlılık, ahlaki yargı, ahlaki motivasyon ve ahlaki davranış) içselleştirilme düzeylerini tespit edebilecek bir envanter geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini Kocaeli ili Körfez ilçesinde bulunan devlete bağlı iki ortaokulda öğrenim gören 496 öğrenci (pilot uygulama: 120; esas uygulama: 376) oluşturmaktadır. Kişiliğin çok yönlü bir yapı olduğu dikkate alınarak geliştirilen envanter toplam dört ölçekten oluşturulmuştur. Ölçeklerin yapı geçerliliğini belirlemek için açımlayıcı faktör analizi ve iç tutarlılıkları belirlemek için Cronbach Alpha analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ahlaki kişiliği oluşturan dört temel bileşenin her biri için bir tane olmak üzere dört ayrı ölçek geliştirilmiştir. Elde edilen ölçeklerdeki maddelerin her biri ayrı kök değerle ilişkili olmak üzere 10 maddeden oluşmaktadır. Ahlâki duyarlılık, ahlâki yargı, ahlâki motivasyon ve ahlâki davranış ölçekleri tek boyutlu olmak üzere açıklanan toplam varyanslar sırasıyla %43, %42,34, %40,07 ve %45,96 olarak bulunmuştur. Ahlâki duyarlılık, ahlâki motivasyon, ahlâki yargı ve ahlâki davranış ölçeklerinin son hallerine ait Cronbach alfa katsayıları sırasıyla .843, .845, .828 ve .862 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar ölçeklerin geçerli ve güvenilir olduğunu kanıtlamaktadır. Beşli likert tipte hazırlanan ölçeklerin birlikte kullanımı kök değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilme düzeylerini ahlaki kişiliği oluşturan temel bileşenler bağlamında bütüncül bir yaklaşımda değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Eğitimsel ve bilimsel ölçme ve değerlendirme için dört ölçeğin ayrı ayrı kullanılması da mümkündür.

Anahtar Kelimeler: değerler eğitimi, kök değerler, değerleri içselleştirme, ahlaki duyarlılık, ahlaki motivasyon, ahlaki yargı, ahlaki davranış, envanter geliştirme

Development of The Secondary School Students' Core Values Internalization Levels Determination Inventory

Abstract

In this study, it is aimed to develop an inventory that can determine the level of internalization of the core values determined by the Ministry of National Education in the context of the basic components that make up moral personality (moral sensitivity, moral judgment, moral motivation and moral behavior) by secondary school students. The sample group consists of 496 students (pilot application: 120; main application: 376) studying at two state secondary school in Körfez district of Kocaeli province. The inventory, considering that personality is a versatile structure, was formed from four scales. Exploratory factor analyses was used to test the construct validity of the scales. The Cronbach alpha analysis was used to calculate the internal consistency coefficient. As a result of the study, four different scales were developed, one for each of the four basic components that make up the moral personality. Each of the scales consists of 10 items, and each item is associated with a separate root value. Moral sensitivity, moral judgment, moral motivation and moral behavior scales were unidimensional and the total variances explained were 43%, 42.34%, 40.07% and 45.96%, respectively. The Cronbach alpha coefficients of the final versions of moral sensitivity, moral judgment, moral motivation and moral behavior scales were determined as .843, .845, .828 and .862, respectively. The results prove that the scales are valid and reliable. The usage of five-point likert-type scales in bulk allow to evaluate the level of internalization of the students of root values in a holistic approach in the context of the basic components that make up moral personality. It is also possible to use the four scales separately for educational and scientific measurement and assessment.

Keywords: values education, core values, internalization of the values, moral sensitivity, moral judgment, moral motivation, moral behavior; developing the inventory

Giriş

Değer, bireyin çevresi ile etkileşim sonucunda içselleştirdiği, kişiye ve çevresine yararlı, kişi veya çevresi tarafından beğenilen kültür ve topluma anlam katan bir standarttır. Duygularımızı, düşüncelerimizi, davranışlarımızı, seçimlerimizi sahip olduğumuz değerler belirlemektedir. Sahip olduğumuz değerler bizi biz yapan olgulardır. Her bireyin iyi ya da kötü, güzel ya da çok daha güzele dair tercihlerini belirleyen değerleri vardır. İçselleştirdiğimiz değerler bizim ahlâki benliğimizin oluşmasında etkili ölçütlerdir (Kaymakcan ve Meydan, 2016).

Her toplumda kültürel etmenlerden dolayı baskın olarak ön plana çıkan değerler ve toplumun kendine özgü yapısı sebebi ile bireylerde olması istenen değerler mev-

cuttur (Yazıcı, 2014). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen program yenileme çalışmaları sırasında Türk milletinin tüm fertlerine eğitim-öğretim süreçlerinde kazandırılması istenen değerler “kök değerler” adı altında belirlenmiştir. Kök değerler; adalet, dostluk, öz denetim, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinden oluşmaktadır (MEB, 2017).

Eğitimde ahlâki değerleri öncelemeyen toplumlar varlıklarını sürdüremezler. Bu sebepten dolayı eğitimin en önemli boyutu ahlakıdır (Durkheim, 2016). Değerler eğitimi Türk milleti için de hayati öneme sahiptir (Topçu, 2017). Zira en hafif haliyle millet olmak bir arada yaşamak için temel bazı ilkeler/değerler üzerinde uzlaşmak gerekir. Kök değerler millet olarak asgari ortak idealler ve yaşam ilkelerinde buluşarak ayakta kalabilmeyi sağlayan ölçütler olarak değerlendirilebilir. Özellikle modernleşme ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle meydana gelen kültürel savrulmalar ve üretim-tüketim ilişkilerindeki bozulmalar değerler eğitiminin önemini artırmaktadır (Meydan, 2014). Tüm bu sebeplerden ötürü milli eğitim şûralarında ve öğretim programlarında değerler eğitimine verilen önem giderek artmaktadır (Keskin ve Yazar, 2018).

Değer eğitimine tabi tutulan bireylerdeki ahlâki farklılıkları, ahlâki değişimleri ve ahlâki gelişimleri tespit edebilmenin yolu ahlâki kişiliği oluşturan yapının bilinmesinden ve bu yapıdaki değişimlerin belirlenmesinden geçmektedir. Ahlâki kişilik, bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı ahlâki özelliklerinin toplamıdır (Yazıcı ve Yazıcı, 2011). Bireyin kişilik haline getirdiği değerler vasıtası ile düşünüp taşınmadan davranışlarını gerçekleştirmesi, ahlâki kimliği ile ilişkilidir. Bireyin mizaç gibi doğuştan getirdiği yeteneklerin üstüne alışkanlık ve eğitim ile kazanıp meleke haline getirdiği özellikler, bireyin ahlâki kimliğinin, ahlâki kişiliğinin teşekkül etmesini sağlamaktadır (Miskeveyh, 2018).

Ahlâki kişiliğin bireyde oluşmasını Kerschenstainer (1977) irade kuvveti, muhakeme açıklığı, ince duygululuk ve iç âlemin veya ruhun derinden tahrik edilmesi olmak üzere dört ana başlıkta, Lickona (1991) ahlâki duygu, ahlâki biliş ve ahlâki davranış olmak üzere üç ana başlıkta, Narvaez (2019) ise ahlâki duyarlılık, ahlâki odak, ahlâki yargı ve ahlâki eylem olmak üzere dört ana başlıkta ele almıştır. Bu üç önemli eğitim bilimcinin ahlâki kişiliğin yapısına dair görüşlerini değerlendiren Meydan (2021) ahlâki kişiliği; ahlâki duyarlılık, ahlâki motivasyon, ahlâki yargı ve ahlâki davranış olmak üzere dört temel bileşenden oluşan bir yapı olarak tanımlamaktadır.

Ahlâki duyarlılık, kişinin kendisi ya da başkalarının eylemlerinde ortaya çıkabilecek ahlâki bir durum/ikilem karşısında ilk andaki farkındalığıdır. Bir haksızlık karşısında kişinin bu durumun hemen farkına varması, olayın ahlaki bir boyutunun olduğunu fark etmesi ve bu durumu adalet ile ilişkilendirmesi ahlâki duyarlılık ile ilgilidir.

Kişinin farkına vardığı duruma karşı geliştirdiği mutlu olma, üzüme veya sevinme gibi duygular da ahlâki duyarlılıkla ilgilidir. Çünkü farkına vardığımız duruma karşı anlık olarak, istemsiz ve tepkisel olarak bu duyguları yansıtırız. Bu sebepten dolayı ahlâki duyarlılık hem bilişsel hem de duyuşsal bir eylemdir (Meydan, 2021).

Tek başına biliş ya da duygular ahlaki davranışın belirleyicisi değildir. Piaget, Kohlberg ve takipçilerinin ortaya koydukları biliş temelli modellemede ahlaki gelişimin en üst düzeyinde olan bir kişinin ahlaki davranışı seçmesi gerekirken bu kişinin ahlaki olanı seçmemesi mümkündür. Böyle bir durumun orta çıkmasının sebebi elbette ki duygulardır. Dolayısıyla ahlaki muhakeme, ahlaki davranışı açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Blasi, 1999).

Ahlâki motivasyon, kişiyi düşünceden eyleme geçiren güçtür (Blasi, 1999). Bireyler ahlâki motivasyon sayesinde ahlâki davranış sergileyebilmektedirler. Ahlâki motivasyonu zayıf olan kişilerin sağlıklı bir ahlaki yargı süreci yürütmeleri zor olduğu gibi, bu süreci doğru yürütmüş olsalar da sonucunda ortaya çıkan kararı uygulama enerjisine sahip olmadıkları için ahlâki davranışlarının zayıf olması beklenmektedir. Ahlâki motivasyon, ahlâki irade ve duyguları kontrol becerisinden oluşmaktadır (Meydan, 2021). Ahlâki irade karardan önce istiklal ve karar verme kabiliyeti; karardan sonra sağlamlık ve sebat olmak üzere dört unsurdan oluşmaktadır (Kerschenstainer, 1977). Duyguları kontrol becerisi ise empati vasıtası ile başka insanların duygularını anlayabilme, kendi duygularını denetleyip yönlendirebilme ve duygusal iletişim kurabilme gibi becerilerden oluşmaktadır (Goleman, 2017).

Ahlâki yargı, kişinin karşılaştığı ve tam anlamı ile farkına vardığı duruma karşı eyleme geçmeye hazırlanmadan önceki karar verme sürecini ifade etmektedir. Bireyin ahlâki duyarlılığı gelişmemiş ise ya ahlaki yargıya hiç geçiş gerçekleşmez ya da yüzeysel bir ahlâki yargı ile olay geçirilir. Ahlâki duyarlılık düzeyi düşük, ahlâki durumu fark etmeyen kişilerin ahlâki yargı sürecine girmeleri beklenemez (Meydan, 2021). Kişinin ahlâki ikilemlerde kalması, ahlâki yargı sürecinin temelini oluşturmaktadır (Seymen ve Bolat, 2007). Ahlâki yargı sürecinde kişinin ahlâki ikilemi etraflıca ele alması ve kendisine göre doğru olan kararı vermesi beklenir. Kerschenstainer (1977)'a göre ahlâki yargı becerisi olmayan kişiler, alışkanlıklar dışında, tutarlı davranışlar sergileyemez ve bu kişilerin ahlâki karakterleri zayıf olur.

Ahlaki yargılama sürecinde kişinin karar vermesinde etkili olan değerlendirme biçimi, kişinin ahlaki gelişmişliği ile ilişkilidir. Ahlaki gelişim süreci üç evre ve altı aşamadan oluşmaktadır. 1. aşamada kişi cezadan kaçınmaya dayalı ahlaki muhakeme, 2. aşamada kişi menfaate dayalı ahlaki muhakeme, 3. aşamada kişi insanlar tarafından onaylanmaya yönelik ahlaki muhakeme, 4. aşamada kişi kural ve düzene dayalı ahlaki

muhakeme, 5. aşamada kişi toplumsal sözleşmeye dayalı ahlaki muhakeme, 6. aşamada kişi evrensel ahlak kurallarına dayalı ahlaki muhakeme yürütmektedir (Kohlberg ve Hersh, 1977). Ahlaki yargılama sürecinde kişinin olaya dair alternatifleri etraflıca düşünüp hangi davranışın daha uygun olduğuna karar vermesi gerekmektedir (Narvaez ve Bock, 2009). Ahlaki yargılama sürecinin en önemli kısmı, başkalarının kârı veya zararı üzerine adalet bağlamında düşünmeye odaklanabilmektir (Nucci, 2002: 1682).

Ahlâki davranış, ahlaklı bir kişide görülmesi beklenen istikrarlı eylemdir. Ahlak eğitiminin en önemli aşaması, ahlâki davranış olarak değerlendirilmektedir (Ulusoy, 2019). Ahlâki eğitimin sonuçlarının somut olarak görüldüğü ve kişinin eylemlerinin gözlemlenerek sonuçlarının en kolay bir biçimde elde edildiği kısım, ahlâki davranıştır. Ahlâki davranış, bireyin farklı bir davranış sergileme imkânı varken doğru olan seçimi yaptığı zaman ortaya çıkmaktadır. Kişi zorunlu olarak bir davranış sergiliyorsa bu ahlâki bir davranış olarak değerlendirilemez. Ahlaki davranış bireyin gerçek hayatta ahlaki karar ve motivasyonunun en güzel neticeyi alacak şekilde tecelli etmesini sağlayan koşulları oluşturabilme becerisini de kapsamaktadır (Meydan, 2021).

Değer eğitiminin hedeflerine ulaşım ulaşmadığının tespiti ahlâki kişiliği oluşturan ahlâki duyarlılık, ahlâki yargı, ahlâki motivasyon ve ahlâki davranış boyutlarının her birinin ayrı olarak ele alınması ile gerçekleşebileceği düşünülmektedir (Meydan, 2021). Entelektüalist değer eğitimi modellerinde olduğu gibi ahlaki muhakeme becerisinin ölçülmesi nasıl ahlaki kişilik için yeterli değilse (Narvaez, 2019: 326) davranışçı eğitim modellerinde sadece ahlâki davranışın gözlenmesi de ahlâki kişiliği tanımlamaya yetmez. Zira ahlaki kişilik ne sadece karar ne de eylemdir. Her karar eyleme dönüşmeyebileceği gibi, her ahlaki davranış da kişinin kendi yargı ve motivasyonuna dayalı gerçekleşmeyebilir. Bu nedenle değer eğitimi süreçlerinin değerlendirilmesinde ahlâki kişiliği oluşturan dört boyutun birlikte ele alınması gerektiği düşünülmektedir (Meydan, 2021). Bu bağlamda çalışmada kök değerler çerçevesinde değer ediniminin dört temel boyut itibarıyla değerlendirilmesinin bu değerlerin gerçek anlamda içselleştirilme düzeylerinin belirlenmesi açısından bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

Türk Milli Eğitim sisteminin amaçlarından biri de milli, ahlâki, insani, manevi, kültürel değerleri benimseyen vatandaşlar yetiştirmektir. Bu genel amaçlar mevcut programlarda en genel hali ile kök değerleri benimseyen yurttaşlara karşılık gelmektedir (MEB, 2008). Bu amaç doğrultusunda kök değerlerin Türk Milli Eğitim sistemi içerisindeki öğrenciler tarafından hangi boyutları ile hangi düzeylerde içselleştirildiğini tespit edebilecek ölçekler geliştirmek, Türk Milli Eğitim sisteminin değerler eğitimi bağlamında zayıf ve güçlü yönlerinin belirlenmesi noktasında faydalı olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin kök değerleri içselleştirme düzeylerini tespit edebilecek bir envanter geliştirmektir. İlgili literatür incelendiğinde ahlaki gelişim ölçeklerinin çoğunlukla Kohlberg'in kuramını esas alarak bilişsel boyuta odaklandıkları görülmektedir. Ahlaki kimliğin bilişsel, duyuşsal, davranışsal boyutlarını esas alan ölçeklere ise son zamanlarda az da olsa tesadüf edilmektedir. Bu bağlamda Kurum ve Ekşi tarafından geliştirilen (2022) bir ölçek literatüre yeni girmiştir. Söz konusu ölçek yalnızca Blasi'nin kuramını esas alması yönüyle kuramsal açıdan çalışmamızdan farklılık arz etmektedir. Mevcut çalışma kök değerlerin içselleştirilmesinde Meydan (2021) tarafından ortaya konulan ahlaki kişiliğin tüm boyutlarını ölçmeye çalışan bütüncül bir çalışma olması bakımından önem taşımaktadır.

Yöntem

Deneme Formlarının Hazırlanması

Bu çalışmada ortaokul öğrencileri için geliştirilen Kök Değerleri İçselleştirme Düzeylerinin Belirlenmesi Envanterinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada ilk olarak alanyazın tetkik edilerek söz konusu envanteri oluşturan dört ölçeğin teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Çalışma alanında kök değerlerin içselleştirilmesi bağlamında herhangi bir ölçeğin geliştirilmediği belirlenmiş ve bu perspektifle bu çalışmanın alana katkı sağlayacağından hareketle çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında ahlâki kişiliği oluşturan ahlâki duyarlılık, ahlâki motivasyon, ahlâki yargı ve ahlâki davranış olmak üzere dört ana boyutun her biri ayrı olarak ele alınmış ve her bir boyutun altında yer alan 10 kök değerinin her biri için 3'er madde yazılmıştır. Böylelikle her bir ana boyut için 30 madde oluşturulmuştur. En genel hali ile 120 maddelik madde havuzu elde edilmiş ve ölçülmek istenilen alanla ilgili yeterli düzeyde madde yazılmıştır (Seçer, 2015). Madde havuzundaki maddeler, uzman bir eğitim bilimcinin görüşüne sunulmuş karşılıklı müzakere sonucunda 120 madde dört ana boyutta bulunan 10 kök değerinin her birinde 2'şer madde olacak şekilde 80 maddeye indirgenmiş ve boyutların tek bir ölçek için çok fazla değişikliğe sahip olduğu değerlendirilerek her bir boyut için ayrı ölçek formları hazırlanması kararlaştırılmıştır. Böylelikle her bir boyut için 20'şer maddeden oluşan deneme formları oluşturulmuş ve böylece 4 ayrı deneme formu tasarlanmıştır. Elde edilen deneme formları için alanda uzman olan iki eğitim bilimcinin görüşüne daha başvurulmuş ve uzman görüşlerinden gelen dönütler çerçevesinde 9 maddede gerekli düzeltmeler ve değişiklikler yapılmıştır. Uzman görüşü alınma aşamasında ilgili uzmanlara geliştirilen envanterin teorik altyapısını anlatan bilgiler sunulmuştur. Uzman görüşü sonrası elde edilen dört ölçek iki ayrı dil bilimciye inceletilmiştir. Ayrıca ölçekler pilot uygulama öncesinde biri 5. sınıf diğeri 8. sınıf olmak üzere iki ayrı öğrenciye sesli olarak okutulmuş ve öğrencilerle müzakere edilmiştir. Böylelikle ahlâki kişiliği oluşturan

bileşenlerin her biri için bir ölçek formu olmak üzere 4 ayrı ölçek formu 5’li likert ölçek geliştirme adımlarına uygun olarak geliştirilmiştir (Erkuş, 2017).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubunu Kocaeli ili Körfez ilçesinde bulunan devlete bağlı iki ortaokulda 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında öğrenim gören öğrenciler arasından olasılıksız örnekleme yöntemlerinden olan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile seçilmiş 496 öğrenci oluşturmaktadır. Kolay ulaşılabilir örnekleme, araştırmacının en ulaşılabilir kişilerden çalışma grubunu oluşturmasıdır (Ekiz, 2020). Uygulama öncesinde Sakarya Üniversitesi Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik Kurulundan 09.03.2022 tarih 45 numaralı karar ve Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğünden 30.03.2022 tarih 46923309 sayılı karar ile izin alınmıştır. Öğrencilerin 120’sinden 5-8 Nisan tarihlerinde pilot uygulama sürecinde, 376’sından ise 18-22 Nisan tarihlerinde esas uygulama sürecinde veriler toplanılmıştır. Böylelikle örneklem büyüklüğü pilot uygulama sürecinde madde sayısının en az 5 katı olma, esas uygulama sürecinde en az 5-10 katı olma şartını sağlamış olmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2018).

Esas uygulamanın gerçekleştirildiği 376 kişilik örneklemin cinsiyet, kademe, başarı durumuna ait bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Çalışma Grubunun Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Erkek	171	45,5
	Kız	196	52,1
	Cevap vermeyen	9	2,4
	Toplam	376	100,0
Kademe	5.Sınıf	81	21,5
	6.Sınıf	106	28,2
	7.Sınıf	84	22,3
	8.Sınıf	104	27,7
	Cevap vermeyen	1	0,3
	Toplam	376	100,0
Başarı Durumu	Belge almadım	71	18,9
	Teşekkür	145	38,6
	Takdir	157	41,8
	Cevap vermeyen	3	0,8
	Toplam	376	100,0

Verilerin Analizi

Pilot uygulamalar ve esas uygulamalardan elde edilen veriler ile madde toplam korelasyonuna göre madde analizleri yapılmıştır. Pilot uygulama sonrasında yapılan madde analizlerinde ahlâki duyarlılık ölçeğinden 19 ve 20 numaralı maddeler, ahlâki motivasyon ölçeğinden 19 ve 20 numaralı maddeler, ahlâki yargı ölçeğinden 20 numaralı madde ve ahlâki davranış ölçeğinden 20 numaralı madde çıkarılmıştır. Esas uygulama sonrasında yapılan madde analizlerinde elde edilen verilere dayalı olarak ölçeklerden madde çıkarılmaya gerek duyulmamıştır. Ölçeklerin güvenilirliğini tespit etmek için her bir ölçek için Cronbach Alfa hesaplanmıştır. Ölçeklerin yapı geçerliliklerini belirlemek için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizleri sonucu ölçeklerin ortak varyans değerini yükseltmek için -ölçeklerin teorik yapısının on kök değere dayandığı göz önüne bulundurulurak her bir değer için bir madde kalacak şekilde- ahlâki duyarlılık ölçeğinden 8 madde, ahlâki motivasyon ölçeğinden 8 madde, ahlâki yargı ölçeğinden 9 madde ve ahlâki davranış ölçeğinden 9 madde çıkarılmıştır. Her bir ölçek maddelerden her birisinin bir kök değeri ölçtüğü 10 maddeden oluşacak biçimde dört ayrı (ahlaki duyarlılık, ahlaki yargı, ahlaki motivasyon ve ahlaki davranış) ölçek elde edilmiştir. Verilerin analizi SSPS 26 programı ile yapılmıştır.

Bulgular

Madde Analizleri

Tablo 2’de ölçeklerin faktör analizi öncesi iç tutarlılık durumunu gösteren madde analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2

Madde Analizi Sonuçları

Madde No	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse Cronbach Alpha Değeri
Duyarlılık Ölçeği		
m.1.	,54	,88
m.2.	,70	,87
m.3.	,58	,88
m.4.	,64	,88
m.5.	,57	,88
m.6.	,43	,88
m.7.	,44	,88
m.8.	,58	,88
m.9.	,54	,88

m.10.	,65	,88
m.11.	,46	,88
m.12.	,56	,88
m.13.	,50	,88
m.14.	,36	,89
m.15.	,35	,89
m.16.	,49	,88
m.17.	,49	,88
m.18.	,54	,88
Motivasyon Ölçeği		
m.1.	,47	,87
m.2.	,57	,87
m.3.	,57	,87
m.4.	,49	,87
m.5.	,53	,87
m.6.	,50	,87
m.7.	,48	,87
m.8.	,61	,87
m.9.	,66	,87
m.10.	,58	,87
m.11.	,40	,88
m.12.	,55	,87
m.13.	,34	,88
m.14.	,40	,88
m.15.	,54	,87
m.16.	,40	,88
m.17.	,65	,87
m.18.	,41	,88
Yargı Ölçeği		
m.1.	,46	,90
m.2.	,63	,89
m.3.	,52	,89
m.4.	,56	,89
m.5.	,58	,89

Ortaokul Öğrencilerinin Kök Değerleri İçselleştirme Düzeylerini Belirleme Envanterinin...

m.6.	,55	,89
m.7.	,59	,89
m.8.	,63	,89
m.9.	,57	,89
m.10.	,60	,89
m.11.	,42	,90
m.12.	,53	,89
m.13.	,53	,89
m.14.	,61	,89
m.15.	,39	,89
m.16.	,44	,89
m.17.	,59	,89
m.18.	,50	,89
m.19.	,46	,89
Davranış Ölçeği		
m.1.	,54	,89
m.2.	,48	,90
m.3.	,52	,90
m.4.	,59	,89
m.5.	,66	,89
m.6.	,61	,89
m.7.	,69	,90
m.8.	,64	,89
m.9.	,56	,90
m.10.	,56	,89
m.11.	,50	,90
m.12.	,53	,89
m.13.	,42	,90
m.14.	,43	,90
m.15.	,58	,90
m.16.	,41	,90
m.17.	,46	,90
m.18.	,65	,89
m.19.	,55	,89

Pilot uygulama sonucunda ahlâki duyarlılık ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .868, ahlâki motivasyon ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .841, ahlâki yargı ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .878, ahlâki davranış ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .890 olarak tespit edilmiştir. Pilot uygulama sonucu Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .70'den büyük tespit edilmesi ile testlerin güvenilir olduğu yönünde değerlendirme yapılmıştır (Büyüköztürk, 2021). Ölçeklerin iç tutarlılıklarının ve ayır ediciliklerinin yüksek olabilmesi için her bir maddenin madde toplam korelasyonunun pozitif yönde ve .30'dan yüksek olması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2021). Bu bağlamda ahlâki duyarlılık ölçeğinden 19 ve 20 numaralı maddeler, ahlâki motivasyon ölçeğinden 19 ve 20 numaralı maddeler, ahlâki yargı ölçeğinden 20 numaralı madde ve ahlâki davranış ölçeğinden 20 numaralı madde çıkarılmıştır. Kalan maddelerin madde toplan korelasyonu ahlâki duyarlılık ölçeği için .327 ile .674 arasında, ahlâki motivasyon ölçeği için .316 ile .477 arasında, ahlâki yargı ölçeği için .306 ile .606 arasında, ahlâki davranış ölçeği için .380 ile .778 arasında değişmektedir.

Esas uygulama sonucu ahlâki duyarlılık ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .886, ahlâki motivasyon ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .878, ahlâki yargı ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .897, ahlâki davranış ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .900 olarak tespit edilmiştir. Esas uygulama sonrası her bir ölçek için ayrı olarak yapılan madde analizlerinde madde toplam korelasyonları ahlâki duyarlılık ölçeği .359 ile .698 arasında, ahlâki motivasyon ölçeği için .341 ile .650 arasında, ahlâki yargı ölçeği için .390 ile .632 arasında, ahlâki davranış ölçeği için .410 ile .690 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ölçeklerde madde toplam korelasyonu .30 altında olan madde tespit edilmemiş ve bu sebeple ölçeklerden madde çıkartılmamıştır. Ölçeği oluşturan maddelerin madde toplam korelasyonlarının pozitif ve .30'dan yüksek oluşu maddelerin benzer davranışları örneklediğini, ayır ediciliklerinin ve testin iç tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2011: 171).

Açımlayıcı Faktör Analizi

Madde analizi işlemleri ile güvenilir olduğu belirlenen ölçeklerin oluşturduğu maddelerin ölçme amacına uygunluğunu, ölçülmek istenen yapıyı karşılayıp karşılamadığını belirlemek amacıyla faktör analizi işlemi gerçekleştirilmiştir. Bunun için öncelikle verilerin faktör analizine uygunluğunu tespit edebilmek amacıyla ahlâki duyarlılık ölçeğinde 18 madde, ahlâki motivasyon ölçeğinde 18 madde, ahlâki yargı ölçeğinde 19 madde ve ahlâki davranış ölçeğinde 19 madde için Kaiser – Mayer Olkin (KMO) testi ve Barlett testi yapılmıştır. Ahlâki duyarlılık ölçeği için KMO değeri .904 ve Barlett testi sonucu anlamlı ($p: .000$) olduğu tespit edilmiştir. Ahlâki motivasyon ölçeği

için KMO değeri .916 ve Barlett testi sonucu anlamlı ($p: .000$) olduğu tespit edilmiştir. Ahlâki yargı ölçeği için KMO değeri .934 ve Barlett testi sonucu anlamlı ($p: .000$) olduğu tespit edilmiştir. Ahlâki davranış ölçeği için KMO değeri .935 ve Barlett testi sonucu anlamlı ($p: .000$) olduğu tespit edilmiştir. Ölçeklerin her biri için KMO değerinin .60'dan yüksek çıkması ve Barlett testinin anlamlı olması ($p<.001$) bütün ölçekler için örneklemin yeterli olduğunu, veri setinin normal dağılım gösterdiğini ve faktör çıkarmaya uygun olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2021).

Teorik yapıdan yola çıkarak her bir ölçeğin tek faktörlü yapıya sahip olması ve her bir ölçeğin 10 değere ait birer madde barındırması ön görülmüştür. Ölçek maddelerinin mümkün olan en yüksek faktör yükü ile yüklenmesini sağlamak ve ölçek yapılarının teorik yapıda öngörülenden farklı olarak birden fazla boyuta eğilimini test etmek amacıyla veriler Varimax Rotasyonu ile faktör analizine tabi tutulmuştur. Faktör analizi sürecinde teorik olarak öngörülen her ölçeğin tek boyutlu yapısı analizlerden elde edilen sonuçlarla doğrulanmış ve ölçeklerde her kök değerden 1 madde kalacak şekilde en düşük faktör yüküne sahip maddeler çıkarılmıştır. Madde eksiltme sürecinde tek faktörlü ölçekler için geçerli olan her bir maddenin madde faktör yükünün .10'dan büyük, toplam varyansın % 30'dan büyük ve faktör öz değerinin 1,00 veya 1,00'den büyük olma şartları sağlanmıştır (Büyüköztürk, 2021; Bursal, 2019).

Ahlâki duyarlılık ölçeği için yapılan açımlayıcı faktör analizi sürecinde önceden yapılan madde analizi ile güvenilir olduğu belirlenen 18 maddeden düşük faktör yükü madde11, madde12, madde13, madde14, madde15, madde16, madde17, madde18 olmak üzere sekizi ölçekten çıkarılmıştır. Sonuç olarak her kök değer için 1 madde olmak üzere 10 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapı elde edilmiş ve elde edilen yapı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3*Ahlaki Duyarlılık Ölçeği Faktör Yapısı*

Madde No	Madde	Ölçtüğü Değer	Faktör Yük Değeri
m.1.	Başka insanlara adaletsiz davranıldığını görürsem üzülürüm.	Adalet	,41
m.2.	Dürüst davranan insanları gördüğüm zaman mutlu olurum.	Dürüstlük	,62
m.3.	Ülkem için fedakârlık yapan insanlara büyük bir minnet duyarım.	Vatanseverlik	,43
m.4.	Yardıma muhtaç insanlara yardım edildiğini görmek beni mutlu eder.	Yardımseverlik	,57
m.5.	Öfkelendiği halde kendini kontrol eden insanları gördüğümde mutlu olurum.	Sabır	,39
m.6.	Bana dostça davranan insanları kolayca fark ederim.	Dostluk	,26
m.7.	İnsanların kendilerini kontrol edemeyip aceleci davranması beni üzer.	Öz denetim	,24
m.8.	Bir annenin yavrusunu sevdiğini, ona şefkat gösterdiğini görmek beni mutlu eder.	Sevgi	,49
m.9.	Benimle ilgili işlerde üzerime düşen görevler bulunabileceğini fark ederim.	Sorumluluk	,38
m.10.	Başkalarına saygısız davranıldığı zaman rahatsız olurum.	Saygı	,51
Faktörün Öz Değeri		4,297	
Açıklanan Toplam Varyans		%43	

Analiz sonuçlarına göre faktör öz değeri 4.297, en düşük faktör yükü .24 olarak gerçekleşmiş ve açıklanan toplam varyans %43 olarak tespit edilmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulguların tek boyutlu ölçeklerde yapı geçerliliğini sağlamaya yönelik istatistiksel değerleri karşıladığı görülmektedir (Büyüköztürk, 2021; Bursal, 2019).

Ahlâki motivasyon ölçeği için yapılan açımlayıcı faktör analizi sürecinde önceden yapılan madde analizinde güvenilirliği tespit edilen 18 maddeden düşük faktör yüklü madde1, madde11, madde12, madde13, madde14, madde15, madde16, madde17 olmak üzere sekiz madde ölçekten çıkarılmıştır. Sonuç olarak her kök değer için 1 madde olmak üzere 10 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapı elde edilmiş ve elde edilen yapı Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4*Ahlaki Motivasyon Ölçeği Faktör Yapısı*

Madde No	Madde	Ölçtüğü Değer	Faktör Yük Değeri
m.1.	Dostlarımla mutlu olmak için fedakârlıklar yapabilirim.	Dostluk	,31
m.2.	Sevdiğim insanlara zarar gelmemesi için fedakârlık yapmak beni mutlu eder.	Sevgi	,43
m.3.	Doğru olanı yapmak için zorluklarla mücadele ederim.	Dürüstlük	,45
m.4.	Bir insandan hoşlanmasam da ona saygılı davranmak için kendimle mücadele ederim.	Saygı	,34
m.5.	Görevlerimi yerine getirmek için gerekirse hayatımda bazı değişiklikler yaparım.	Öz Denetim	,38
m.6.	Ülkeme faydalı bir insan olmak için pek çok fedakârlık yapabilirim.	Vatanseverlik	,37
m.7.	Sınavda çok rahat kopya çekebileceğim bir durumda kopya çekmemek için kendimle mücadele ederim.	Adalet	,30
m.8.	Ödevlerimi yapmak istemesem de kendimle mücadele ederek ödevlerimi yapmaya çalışırım.	Sorumluluk	,47
m.9.	Sevdiğim şeylerden vazgeçmem gerekse bile yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etmek için kendimi zorlarım.	Yardımseverlik	,54
m.10.	Okulda dersi dinlemek istemediğim zamanlar kendimi zorlayarak dersi dinlemek için çaba harcarım.	Sabır	,42
Faktörün Öz Değeri		4,007	
Açıklanan Toplam Varyans		%40,07	

Analiz sonuçlarına göre faktör öz değeri 4.007, en düşük faktör yükü .30 olarak gerçekleşmiş ve açıklanan toplam varyans %40,07 olarak tespit edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen bulguların tek boyutlu ölçeklerde yapı geçerliliğini sağlamaya yönelik istatistiksel değerleri karşıladığı görülmektedir (Büyüköztürk, 2021; Bursal, 2019).

Ahlaki yargı ölçeği için yapılan açımlayıcı faktör analizi sürecinde önceden yapılan madde analizinde güvenilirliği tespit edilen 19 madde için düşük faktör yüklü madde11, madde12, madde13, madde14, madde15, madde16, madde17, madde18, madde19 olmak üzere dokuz madde ölçekten çıkarılmıştır. Sonuç olarak her kök de-

ğ er için 1 madde olmak üzere 10 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapı elde edilmiş ve elde edilen yapı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Ahlaki Yargı Ölçeği Faktör Yapısı

Madde No	Madde	Ölçtüğü Değer	Faktör Yük Değeri
m.1.	Dürüst insanların mutlu olacağını düşünürüm.	Dürüstlük	,28
m.2.	Sevgi ile davranmanın yolları hakkında düşünürüm.	Sevgi	,43
m.3.	Davranışların saygısızca olup olmadığına karar vermek için düşünürüm.	Saygı	,37
m.4.	Diğer insanlara ve canlılara daha fazla nasıl yardımcı olabileceğimi düşünürüm.	Yardımseverlik	,43
m.5.	Bir dersten başarısız olduğumda bunu düzeltmek için neler yapmam gerektiğini planlarım.	Öz Denetim	,41
m.6.	Ülkeme faydalı olmak için daha çok çalışmam gerektiğini düşünürüm.	Vatanserverlik	,40
m.7.	Sınıf başkanı olursam kimsenin hakkını yememek için nasıl davranmam gerektiğini düşünerek karar veririm.	Adalet	,51
m.8.	Sorumluluklarımı neden yerine getirmem gerektiği hakkında düşünürüm.	Sorumluluk	,51
m.9.	Dostlarımla aramı iyi tutmak için yapabileceklerimi düşünürüm.	Dostluk	,44
m.10.	Daha sabırlı bir insan olmam gerekir mi?" konusunda düşünürüm.	Sabır	,46
Faktörün Öz Değeri		4,234	
Açıklanan Toplam Varyans		%42,34	

Analiz sonuçlarına göre faktör öz değeri 4.234, en düşük faktör yükü .28 olarak gerçekleşmiş ve açıklanan toplam varyans %42,34 olarak tespit edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen bulguların tek boyutlu ölçeklerde yapı geçerliliğini sağlamaya yönelik değerleri karşıladığı görülmektedir (Büyüköztürk, 2021; Bursal, 2019).

Ahlaki davranış ölçeği için yapılan açımlyıcı faktör analizi sürecinde önceden yapılan madde analizinde güvenilirliği tespit edilen 19 madde için düşük faktör yüklü madde11, madde12, madde13, madde14, madde15, madde16, madde17, madde18,

madde19 olmak üzere dokuz madde ölçekten çıkarılmıştır. Sonuç olarak her kök değeri için 1 madde olmak üzere 10 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapı elde edilmiş ve elde edilen yapı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

Ahlaki Davranış Ölçeği Faktör Yapısı

Madde No	Madde	Ölçtüğü Değer	Faktör Yük Değeri
m.1.	Her durumda adaletli davranırım.	Adalet	,43
m.2.	Yalan söylemem.	Dürüstlük	,27
m.3.	Ülkeme ait sembolere her zaman saygılıyım.	Vatanseverlik	,45
m.4.	Dostumun başına bir şey geldiğinde ona destek olurum.	Dostluk	,49
m.5.	Benden yardım isteyen insanlara yardım ederim.	Yardımseverlik	,58
m.6.	Canlıları severim.	Sevgi	,51
m.7.	İnsanlara saygılı davranırım.	Saygı	,62
m.8.	Ödevlerimi yaparım.	Sorumluluk	,47
m.9.	İnsanlarla konuşurken sözlerini kesmeden sabırla dinlerim.	Sabır	,42
m.10.	Derste kimseyi rahatsız etmem.	Özdenetim	,35
Faktörün Öz Değeri		4,596	
Açıklanan Toplam Varyans		%45,96	

Analiz sonuçlarına göre faktör öz değeri 4.596, en düşük faktör yükü .27 olarak gerçekleşmiş ve açıklanan toplam varyans %45,96 olarak tespit edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen bulguların tek boyutlu ölçeklerde yapı geçerliliğini sağlamaya yönelik değerleri karşıladığı görülmektedir (Büyüköztürk, 2021; Bursal, 2019).

Güvenilirliğe İlişkin Bulgular

Bir ölçme aracının güvenilirliği farklı uygulamalarla aynı sonuçları almayı ve ölçme sonuçlarının tesadüfi hatalardan ayrışmasını ifade etmektedir (Ellez, 2011). Bu bağlamda ölçeklerin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alfa katsayısının hesaplanması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2021). Ahlâki duyarlılık, ahlâki motivasyon, ahlâki yargı ve ahlâki davranış ölçeklerinin 10’ar maddeden oluşan son hallerine ait Cronbach alfa katsayıları sırasıyla .843, .828, .845 ve .862 olarak tespit edilmiştir. Bütün ölçeklerin iç tutarlılık katsayısının .70’ den büyük olması ölçeklerin iç tutarlılık-

larının yüksek olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2021). Tablo 7’de ölçeklerin son hallerine ait maddelerin her birisinin iç tutarlılık değerleri verilmiştir.

Tablo 7

Ölçeklerin Geneline İlişkin Madde Analizleri

Madde	Duyarlılık Ölçeği Doğrulanmış Madde Toplam Korelasyonu	Motivasyon Ölçeği Doğrulanmış Madde Toplam Korelasyonu	Yargı Ölçeği Doğrulanmış Madde Toplam Korelasyonu	Davranış Ölçeği Doğrulanmış Madde Toplam Korelasyonu
m.1.	,53	,43	,43	,57
m.2.	,69	,53	,56	,44
m.3.	,55	,55	,50	,56
m.4.	,65	,48	,54	,58
m.5.	,53	,51	,54	,66
m.6.	,41	,48	,53	,61
m.7.	,41	,45	,61	,71
m.8.	,58	,58	,61	,60
m.9.	,51	,63	,56	,56
m.10.	,61	,54	,58	,51
Cronbach Alfa katsayısı	,843	,828	,845	,862
Ortalama	39,9803	38,1173	38,4915	40,8917
Varyans	50,047	64,636	53,088	47,154
Standart dağılım	7,07443	7,39162	7,28617	6,86687

Tartışma Sonuç ve Öneriler

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında gerçekleştirilen program yenileme çalışmalarında kök değerler programlar arası bir anlayışla eğitim sistemine dahil edilmiştir. Bu bağlamda kök değerleri geliştirmek tüm derslerin ortak misyonlarından birisi olarak belirlenmiştir. Bir sistem olarak eğitimin en önemli aşamalarından birisi ölçme ve değerlendirmedir. Eğitim sürecinin çıktılarını tüm boyutları ile ölçmek ve değerlendirmek program geliştirme sürecinin önemli bir parçası olduğu gibi kaynakların verimli kullanımı açısından da önemlidir. Değerler eğitimi gibi somut çıktılarının belirlenmesinin zor olduğu bir alanda ölçme ve değerlendirme yapmak için değerlerin içselleştirilme sürecine odaklanmak bir çözüm olarak değerlendirilebilir.

Değerlerin içselleştirilmesi sürecinde Kohlberg'in ahlaki muhakemeye odaklanması, ahlaki kişiliğe dair tüm boyutları ele almaması onun kuramına dayalı ölçümlerin ahlaki muhakemedeki gelişimi ahlaki gelişimin bütünü olarak algılama yanılığısına sebep olmuştur. Oysa ahlaki muhakeme, ahlaki kişiliğin tamamını değil bir parçasını yansıtmaktadır (Lapsley, 2019). Bu sebepten dolayı ahlaki muhakemenin, ahlaki davranışı yönlendirdiği görüşü son yıllarda zayıflarken ahlaki muhakeme ve ahlaki davranış arasında düşük düzeyde bir ilişki bulunduğu görüşü giderek güçlenmiştir. (Narvaez, 2019). Aslında Kohlberg son dönem çalışmalarında (bkz. Kohlberg ve Hersh, 1977) kendi modelinin sınırlılıklarından bahsederken ahlaki davranıştan çok ahlaki muhakemeye odaklandığını ifade etmiştir.

Ahlaki kişiliği, kimliği farklı teorik temellendirmelerle değerlendirmek de mümkündür. Son yıllarda geliştirilen ahlaki kimlik ölçeği buna örnek verilebilir. Söz konusu ölçekte Blasi'nin kuramı temel alınmış ve bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlara odaklanılmıştır (Kürüm ve Ekşi, 2022). Mevcut çalışma Meydan (2021)'a göre ahlaki kişiliği oluşturan becerileri temel almış ve bu teorik çerçevede ahlaki kişilik değerlendirilmiştir. Kuşkusuz ahlaki kişiliği farklı teorik temellendirmelerle ele alan ölçeklerin sayısının artması ve bu ölçeklerin değerler eğitimi süreçlerinde kullanılması daha sağlıklı değerlendirmeler yapılmasını sağlayacaktır.

Mevcut çalışmada kök değerlerin ortaokul öğrencileri tarafından içselleştirilme düzeylerinin belirlenmesi için ahlaki gelişimde sıklıkla referans yapılan kişiliğin boyutlarını temel parametre olarak alan ölçme araçları geliştirilmeye çalışılmıştır. Ölçekleri geliştirme süreci öncesinde, kök değerleri içselleştirmenin dört boyutlu bir yapı (Meydan, 2021) ve her düzey için 10 kök değerden oluşması sebebi ile 40 boyutlu bir yapının tek bir ölçekle ölçülemeyeceği değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu sebeple kök değerleri içselleştirme düzeylerinin tespit edilebilmesi için her bir düzey için bir ölçek olmak üzere toplamda 4 ölçekten oluşan bir envanter tasarlanmıştır. Elde edilen 4 ölçekle her bir aşaması ayrı olarak ölçülen yapının teorik olarak ele alınan yapı ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Kök değerlerin içselleştirme düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirilen 4 ölçeğin geçerlilik ve güvenirlikle ilgili şartları sağladığı belirlenmiştir. Beşli likert tipte hazırlanan ve onar maddeden oluşan ölçeklerin her birisinden alınabilecek en düşük puan 10 en yüksek puan 50'dir. Puanların yüksekliği öğrencinin kök değerleri kişilik haline getirme düzeyinin geliştiğine işaret etmektedir. Geliştirilen ölçekler ortaokul öğrencilerine yönelik olup eğitim öğretim sürecinde eğitimcilere kök değerler ile ilgili hangi boyutta eksiklikler olduğunu belirleme noktasında dönütler vermeye imkân tanımaktadır.

Ölçekler, eğitimsel ölçme değerlendirme süreçlerinde okullarda bizzat eğitimciler tarafından kullanılabilir. Bu tür kullanımlarda gerek sınıf içi çalışmalarda gerekse okul geneli rehberlik faaliyetlerinde öğrencilerin ahlaki kişiliğin dört temel bileşenini kök değerler özelinde ne kadar içselleştirdiklerini belirlemek mümkündür. Ölçeklerin birlikte kullanımı durumunda kök değerleri kişilik haline getirme açısından bütüncül bir değerlendirme yapılabilir. Ayrıca ölçekler bilimsel araştırma ve program değerlendirme süreçlerinde de kullanılabilir.

Ölçekler Kocaeli ili Körfez ilçesinde bulunan devlete bağlı iki ortaokul öğrencileri arasından seçilen bir grup öğrenci ile geliştirilmiştir. Ölçeklerin farklı niteliklere sahip örneklemeler ile uygulamalarının tekrarlanarak geçerlilik ve güvenilirliklerinin geliştirilmesi ve farklı yaş gruplarında uygulanabilirliğine yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Blasi, A. (1999). Emotions and moral motivation. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), 1-19.
- Blasi, A. (2004). Neither personality nor cognition: An alternative approach to the nature of the self. *Changing conceptions of psychological life*, 3-25.
- Bursal, M. (2019). *SSPS ile temel veri analizleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*, (29.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Durkheim, E. (2016). *Ahlak eğitimi*, (Çev. Oğuz Adanır). İstanbul: Say Yayınları.
- Ekiz, D. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ellez, M. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, A. Tanröğren (Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık. 167-190.
- Erkuş, A. (2017). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme*, (4.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Goleman, D. (2017). *Duyusal zeka*, , (Çev. Banu S. Yüksel). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*, (5.Baskı). Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- İbn Miskeveyh (2018). *Ahlak eğitimi*. Abdulkadir, Ş., Kayaoğlu, İ., ve Tunç, C. (Çev.), İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2016). *Ahlak değerler ve eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları.

- Kerschenstainer, Georg (1977). *Karakter kavramı ve terbiyesi*. Fikret Kanad, H., (Çev.), Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Keskin, İ. ve Yazar, T. (2018). Milli eğitim şuralarında değer, ahlak ve karakter eğitimi ile ilgili alınan kararların değerlendirilmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 368-405.
- Kohlberg, L., ve Hersh, R. H. (1977). Moral development: A review of the theory. *Theory into practice*, 16(2), 53-59.
- Kürüm, B. ve Ekşi, H. (2022). Kimlik kavramına ahlaki bir bakış: Ahlaki kimlik ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20 (43), 135-167.
- Lapsley, K. Daniel. (2019). *Eğitimin hedefi olarak ahlaki öz kimlik*. Şeker, C. (Çev.), Ahlak ve karakter eğitimi el kitabı içinde. Nucci, L., Narvaez, D. (Edt.), İstanbul: Edam Yayınları, 33-56.
- Lickona, T. (1991). *Education for character: how school teach respect and responsibility*, Newyork: Bantam Books.
- MEB (2008). *Milli Eğitim Temel Kanunu*, www.meb.gov.tr. Erişim 01.05.2022.
- MEB (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf/ Erişim Tarihi: 01. 05. 2022.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimleri yaklaşımları üzerine bir değerlendirme, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Meydan, H. (2021). Bir beceri olarak ahlak ve eğitimi: ahlak gelişim kuramlarına dayalı bir inceleme, *İlahiyat Tetkik Dergisi*, (55), 445-471.
- Narvaez, D. (2019). *Ahlak ve karakter eğitimi el kitabı*, Şeker, C. (Çev.). Nucci, L., Narvaez, D. (Edt.), İstanbul: Edam Yayınları, 325-340.
- Narvaez, D., Tonia, B. (2009) *Ethical judgment, ethex series book 2*, Notre Dame: Alliance For Catholic Education Press.
- Nucci, L. (2002) *Moral development, in encyclopedia of education*. Guthrie, J. W. (Edt.), Second Edition, Vol: 5, New York: Macmillan Press.
- Seymen, O. A. ve Bolat, T. (2007). Kohlberg'in bilişsel ahlaki gelişim modelinden yararlanan etiksel karar verme modellerinin karşılaştırmalı analizi. *Akdeniz İ.İ. B.F. Dergisi*, 7(13), 24-61.
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ulusoy, K. (2019). *Karakter değerler ve ahlak eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Yazıcı, M. (2014). *Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24(1), 209-223.
- Yazıcı, S. ve Yazıcı, A. (2011). *Felsefî, psikolojik ve eğitim boyutlarıyla karakter*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Ekler

Ek 1

Ahlâki Duyarlılık Ölçeği

MADDE NO		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Başka insanlara adaletsiz davranıldığını görürsem üzülürüm.	①	②	③	④	⑤
2	Dürüst davranan insanları gördüğüm zaman mutlu olurum.	①	②	③	④	⑤
3	Ülkem için fedakârlık yapan insanlara büyük bir minnet duyarım.	①	②	③	④	⑤
4	Yardıma muhtaç insanlara yardım edildiğini görmek beni mutlu eder.	①	②	③	④	⑤
5	Öfkelendiği halde kendini kontrol eden insanları gördüğümde mutlu olurum.	①	②	③	④	⑤
6	Bana dostça davranan insanları kolayca fark ederim.	①	②	③	④	⑤
7	İnsanların kendilerini kontrol edemeyip aceleci davranması beni üzer.	①	②	③	④	⑤
8	Bir annenin yavrusunu sevdiğini, ona şefkat gösterdiğini görmek beni mutlu eder.	①	②	③	④	⑤
9	Benimle ilgili işlerde üzerime düşen görevler bulunabileceğini fark ederim.	①	②	③	④	⑤
10	Başkalarına saygısız davranıldığı zaman rahatsız olurum.	①	②	③	④	⑤

Ek 2**Ahlâki Motivasyon Ölçeği**

MADDE NO		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Dostlarımla mutlu olmak için fedakârlıklar yapabilirim.	①	②	③	④	⑤
2	Sevdiğim insanlara zarar gelmemesi için fedakârlık yapmak beni mutlu eder.	①	②	③	④	⑤
3	Doğru olanı yapmak için zorluklarla mücadele ederim.	①	②	③	④	⑤
4	Bir insandan hoşlanmasam da ona saygılı davranmak için kendimle mücadele ederim.	①	②	③	④	⑤
5	Görevlerimi yerine getirmek için gerekirse hayatımda bazı değişiklikler yaparım.	①	②	③	④	⑤
6	Ülkeme faydalı bir insan olmak için pek çok fedakârlık yapabilirim.	①	②	③	④	⑤
7	Sınavda çok rahat kopya çekebileceğim bir durumda kopya çekmemek için kendimle mücadele ederim.	①	②	③	④	⑤
8	Ödevlerimi yapmak istemesem de kendimle mücadele ederek ödevlerimi yapmaya çalışırım.	①	②	③	④	⑤
9	Sevdiğim şeylerden vazgeçmem gerekse bile yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etmek için kendimi zorlarım.	①	②	③	④	⑤
10	Okulda dersi dinlemek istemediğim zamanlar kendimi zorlayarak dersi dinlemek için çaba harcarım.	①	②	③	④	⑤

Ek 3

Ahlâki Yargı Ölçeği

MADDE NO		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Dürüst insanların mutlu olacağını düşünürüm.	1	2	3	4	5
2	Sevgi ile davranmanın yolları hakkında düşünürüm.	1	2	3	4	5
3	Davranışların saygısızca olup olmadığına karar vermek için düşünürüm.	1	2	3	4	5
4	Diğer insanlara ve canlılara daha fazla nasıl yardımcı olabileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4	5
5	Bir dersten başarısız olduğumda bunu düzeltmek için neler yapmam gerektiğini planlarım.	1	2	3	4	5
6	Ülkeme faydalı olmak için daha çok çalışmam gerektiğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
7	Sınıf başkanı olursam kimsenin hakkını yememek için nasıl davranmam gerektiğini düşünerek karar veririm.	1	2	3	4	5
8	Sorumluluklarımı neden yerine getirmem gerektiği hakkında düşünürüm.	1	2	3	4	5
9	Dostlarımla aramı iyi tutmak için yapabileceklerimi düşünürüm.	1	2	3	4	5
10	Daha sabırlı bir insan olmam gerekir mi?" konusunda düşünürüm.	1	2	3	4	5

Ek 4

Ahlâki Davranış Ölçeği

MADDE NO		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Her durumda adaletli davranırım.	①	②	③	④	⑤
2	Yalan söylemem.	①	②	③	④	⑤
3	Ülkeme ait sembolere her zaman saygılıyım.	①	②	③	④	⑤
4	Dostumun başına bir şey geldiğinde ona destek olurum.	①	②	③	④	⑤
5	Benden yardım isteyen insanlara yardım ederim.	①	②	③	④	⑤
6	Canlıları severim.	①	②	③	④	⑤
7	İnsanlara saygılı davranırım.	①	②	③	④	⑤
8	Ödevlerimi yaparım.	①	②	③	④	⑤
9	İnsanlarla konuşurken sözlerini kesmeden sabırla dinlerim.	①	②	③	④	⑤
10	Derste kimseyi rahatsız etmem.	①	②	③	④	⑤